

- Stein, P. 2005. "Once again, the division of the month in Ancient South Arabia", *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies* 35, 279–86.
- Stein, P. 2011. "Ancient South Arabian", in Stefan Weninger (ed.), *The Semitic Languages*. (Handbücher Zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 36.) Berlin and Boston: De Gruyter Mouton.
- Stern, S. 2012. *Calendars in Antiquity: Empires, States, and Societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Toorn, Karel van der, Bob Becking and Pieter W. van der Hors (eds). 1999. *Dictionary of Deities and Demons in the Bible*. Leiden and Boston: Brill.
- Ulfgard, H. 1998. *The Story of Sukkot: The Setting, Shaping and Sequel of the Biblical Feast of Tabernacles*. Tübingen: Paul Mohr Verlag.
- Varisco, Daniel Martin. 1991. "The origin of the Anwa' in Arab tradition", *Studia Islamica* 74, 5–28.
- Varisco, Daniel Martin. 1993. "The agricultural marker stars in Yemeni folklore", *Asian Folklore Studies* 52/1, 119–42.
- Winnett, F.V. 1957. *Safaitic Inscriptions from Jordan*. (Near and Middle East 2.) Toronto: University of Toronto Press.
- Winnett, F.V. and G. Lankester Harding. 1978. *Inscriptions from Fifty Safaitic Cairns*. (Near and Middle Eastern Series 9.) Toronto and Buffalo: University of Toronto Press.
- Winnett, F.V. and W.L. Reed. 1970. *Ancient Records from North Arabia*. Toronto: University of Toronto Press.
- Wright, D.P. 2007. "Syria and Canaan", in S.I. Johnston (ed.), *Ancient Religions*. Cambridge, MA and London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Cābir b. Ḥayyān

030058

The solitude of the Orphan: Ġābir b. Ḥayyān and the Shiite heterodox milieu of the third/ninth–fourth/tenth centuries

Leonardo Capezzone*
Sapienza – University of Rome
leonardo.capezzone@uniroma1.it

Abstract

The community of Shiite alchemists gathered under the pen name of Ġābir b. Ḥayyān produced an important corpus first studied by Paul Kraus, who dated it between the third/ninth and fourth/tenth centuries. The religious, doctrinal and political issues of the corpus – especially in the last two collections – show that the Ġābireans were a real sectarian trend unknown to heresiographers. Kraus, along with some scholars after him, understood the Ġābirean community to be an expression of Ismaili thought. This paper aims to reconsider: a) the religious and political affiliation of Ġābir's alchemical community in the light of textual comparisons that show a close connection between the Ġābireans and the esoteric tenets characterizing the Shiite *ghulwāw* as mirrored in the heresiographic sources of the late third/ninth and early fourth/tenth centuries, and in the *Gulāt* literary sources; and b) the last collection of the Ġābirean corpus as a polemical outcome specific to the Shiite milieu between the lesser and the greater Occultation of the twelfth Imam.

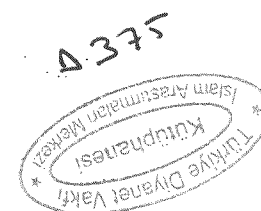
Keywords: Ġābir b. Ḥayyān, Early Shiite history, Islamic heresiography, Shiite heterodoxies, Politics and religion in Islamic middle ages

Introduction

The community of Shiite alchemists gathered under the pen name of Ġābir b. Ḥayyān¹ produced an important corpus usually believed by scholarship to have been redacted between the third/ninth and fourth/tenth century.² The corpus deals not only with alchemy but also – especially in the last two collections – religious, doctrinal, and political issues which led scholars to understand the

* I wish to thank the anonymous readers for their relevant suggestions and remarks.

- Henceforth references to Ġābir b. Ḥayyān will mean the plurality of the members of the Ġābirean community. My definition of the Ġābirean as a *community* strictly depends on the theoretical outline provided in T. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: Chicago University Press, 1970).
- Cf. T. Delva, "The Abbasid activist Ḥayyān al-'Aṭṭār as the father of Ġābir ibn Ḥayyān: an influential hypothesis revisited", *Journal of Abbasid Studies* 4, 2017, 35–61. As for other opinions on dating the Ġābirean corpus see D. de Smet, "Ja'far-e Šādeq iv. Esoteric sciences", *Encyclopaedia Iranica (EI)*, XIV/4, 362–3.

خدمته، مادحین کلامنا بذکر صفت، اقتداء بما قاله حسان بن ثابت رضی الله عنه ما ان مدحت محمد بمقالتی xx لکن مدحت مقالتی بمحمد (صلی الله علیه و آله)

خط: نستعلیق، کا: محمد بن اسعد دوانی، تا: ۸۷۸ق؛ کاتب نسخه «محقق دوانی» نسب خود را تا خلیفه اول، آورده که به «عبدالرحمن بن ابی بکر» می‌رسد و با آنچه در کتاب مجالس المؤمنین نسبت او به «محمد بن ابی بکر» آمده، سازگار نمی‌آید، در پایان نسخه طی ۴ برگ، مطالب گوناگون، از کاتب نسخه، «محقق دوانی» در موضوعات کلامی و فلسفی آمده است؛ ۱۴گگ (۱۵۵-۱۶۸)، ۲۳ سطر، اندازه: ۱۷x۸/۵سم [ف: ۳۱-۳۰۶]

عهد رساله میرکا

العهد / کیمیا / عربی

al-ahd

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

در یازده فصل، سپس باب دوم، سوم، چهارم، و فصل دوازدهم. آغاز: الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد خاتم النبیین و امام المرسلین و سلم تسلیماً. قد سبق لنا قبل کتابنا ها عدة كتب فی هذا الفن من حجر الاعظم و انا اذکر فی کتابی هذا ایضاً شیئاً مما قد تقدم ذکره من الحجر الاعظم و تدبیره فی اقرب من العدة التي قد تقدمت کما شرطنا فی هذه الكتب کلها ... و قد ذكرت التدبیر الی آخره فی کتابی هذا فی ثمانية ایام ... انجام: ثم هان علیه کالداخل فی صناعه من الصنایع اذ دخل اول دخول فقامل ثم انه يمهر بها ان شاء الله عروجل. تم کتاب العهد لجابر بن حیان الصوفی.

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۳۴۶/۱۸

آغاز: بسمله. قال ابو موسی جابر بن حیان الصوفی، تلمذ مولانا ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق (ع) الیکم ... الاکارم تشد الرحایل و من عندکم یتستفاد الفضایل ... و هذا اول الکتاب. بسمله. الحمد لله الواحد الحق القديم، و صلی الله؛ انجام: و ثالث یدعی العلم و العمل و تبدلها من الناس ممن رغب فيه.

نسخه تا فصل دوازدهم است؛ خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: قرن ۱۱؛ افتادگی: انجام؛ مهر: سید احمد حسین خان حسینی ۱۱۵۵ (چهار گوش)؛ جلد: میشن سرخ، ۱۱گگ (۳۲۱پ-۳۳۱پ)، اندازه: ۱۶/۷x۲۹/۶سم [ف: ۸-۳۰۷]

۲. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۳۴۶/۲۱

آغاز: بسمله. اعلم التركيب انما هو حقيقة بالدليل و البرهان العقلي في العلم و العمل؛ انجام: و کوکب یرقص فی الدن لو کنت الف بینهما القیت تسوجاً علی الف. بخش دیگری است از شماره ۱۸ این مجموعه؛ خط: نستعلیق،

خود که نام او برده نشده، تقدیم نموده و می‌گوید: «بیشتر این مسایل، از من سؤال شده و من به اندازه دانش خود پاسخ گفته‌ام؛ یا صورت گفتگوهایی است که بین من و بین افاضل زمان خود که به دیدارشان رسیده‌ام انجام شده و من نتیجه پرسش و پاسخ را، بدون ذکر صورت محاوره و بدون نام سؤال‌کننده آورده‌ام. نام مؤلف در کتاب‌های تراجم، بیشتر «ابوالعباس لوکری» بدون ذکر نام اصلی و گاه همراه با نام اصلی «فضل بن محمد» آمده؛ لکن در نسخه حاضر که به خط علامه محقق «جلال الدین دوانی» می‌باشد، «ابوالعباس، احمد بن محمد اللوکری» نگاشته شده است، به هر حال، مشهورترین نام وی، «ابوالعباس لوکری» است و گویا شاگرد «بهنیار» بوده است. نام این رساله که بی‌شک از آثار برگزیده علمی به حساب می‌آید، در فهرست آثار «لوکری» نیامده و در هیچ یک از فهرست‌های موجود کتابخانه‌های داخل و خارج کشور، وجود ندارد؛ لکن نشانه‌هایی، انتساب این رساله را به «لوکری» تقویت می‌کند: ۱.

کتابت نسخه و استاد آن به «لوکری» به دستخط «محقق دوانی» که از اصحاب نظر بوده و قول او در این مقوله، نزد علماء فن، مورد قبول است؛ ۲. مشابهت در سیاق عبارات، با سایر آثار او، از جمله خطبه این رساله با خطبه کتاب «بیان الحق بضمآن الصدق»، خطبه کتاب بیان الحق چنین آغاز می‌شود: «عونک یا لطیف. الحمد لله واهب الصور للمواد و جاعل السبب و الاستعداد، مفیض الجود و مفید الوجود لکل موجود، مبدع العقل الفعال»؛ ۳. مشابهت شکل بنیادی این رساله با قصیده اسرار الحکمة و شرح آن؛ چند بیت از قصیده معروفه «لوکری» به فارسی: «سؤال دادم چندی جواب باید کرد xx اگر غوامض منطق تورا شدست آسان / قیاس راز چه معنی نهاده اند اشکال xx به شکل و صورت او را چه نسبت است و نشان / از این سه شکل به اول چرا یکی مخصوص xx به اولی زچه معنی گرفت وی عنوان / چو از مطالب در اول آنچه باید هست xx چه حاجت است بدین دو زحجت و برهان / چرا نتیجه خسیس تر چیز است xx ز کیف و کم، نه از اضطرار و از امکان»؛ اینک معادل نثر عربی این بخش از قصیده، از رساله حاضر: «ب لم جعل القیاس اشکالاً و ما المشابهة بین الشكل و القیاس؟ ج لم سمی الشكل الاول اولاً و الثالثة اکثر ضروریاً منه؟ لم صارت النتيجة مشبهة با خس المقدمین». (سید محمود مرعشی)

[بیان الحق بضمآن الصدق: نسخه چاپی، ۷۴؛ ریحانة الادب ۱۳۹/۵؛ محبوب القلوب: نسخه عکسی، برگ ۲۴۵، الف]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۲۳۸۸/۷

آغاز: الحمد لله مخترع العقل الفعال و مبدع النفس الکمال، معلق الصور بالمواد و مؤلف النسب بین الاعداد و الابعاد و محرک الفلک؛ انجام: و قد آن لنا ان نختم الکلام فی هذا الموضوع، حامدین لله تعالی، داعین لایام مولانا، مستنجحین مراننا عن

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

شیخ علی، ق ۱۳ قمری

کرمناشا؛ مدرسه آیه الله بروجردی؛ شماره نسخه: ۱۰۲

آغاز: الحمد لله رب العالمین ... بدانکه مقرون بروز قیامت یازده علامت سمت وقوع خواهد یافت؛ **انجام**: نمائنده با کسی عقل و رای xx زهول حساب وز ترس خدای
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۲؛ ۴۹ گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۲×۱۷ اسم
[ف: ۷۶]

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۱۷۷۲

نسخه اصل: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۵ - ۲۲۵]

● **علامات قیامت / حدیث / فارسی**

'alāmāt-e qiyāmat

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۶۶۵۸

آغاز: بسمله، حمدله ... اما بعد بدانکه مقرون به قیامت آنچه از اخبار مستفاد شده یازده علامت سمت وقوع؛ **انجام**: و شام خرج می خواهد حدیث دیگران منقول است که فرمود ...
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ افتادگی: انجام [رایانه]

● **علامات قیامت و ... / کلام و اعتقادات / فارسی**

'alāmāt-e qiyāmat va ...

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۴۶۶/۱۷

و جاماسب نامه و صفات امام مهدی؛ خط: نسخ و نستعلیق، بی کا، تا: گویا قرن ۱۰ و ۱۱؛ ۱۲۱ ص (۵۳۸ - ۶۵۸) [ف: ۶ - ۴۴۰]

● **علامات کسور مقدار طسوج تا دینار / ریاضیات / فارسی**

'alāmāt-e kosūr-e meqdār-e tasūj tā dīnār

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۳۷۹/۴

آغاز: ای خیر دقایق دفتر xx کسر مقدار را چنین بشمر / ربع یکدانک را طسوج بدان xx طای خطی بود علامت آن؛ **انجام**: از آن قرار جمع زدن هریک را مشخص نمودیم از جهت تفصیل فوق شد نوع دیگر از جهت تفصیل ذیل است مثلاً ...

خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: اصفهانی، جلد: تیماج، گ ۹ (۴۷-پ-۵۵)، اندازه: ۱۰/۵×۱۶ اسم [ف: ۱۶ - ۲۸۶]

● **علامات الماء و النار / کیمیا / عربی**

'alāmāt-ul mā' wa-n nār

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۸۷۷۵

آغاز: بسمله، و صلی الله علی سیدنا محمد و آله قال جابرانا مفسر

šayx 'alī (- 19c)

رساله کوتاهی است شامل روایتی از امیرالمؤمنین امام علی (ع) در بیان وقایع آخر الزمان، که در عنوان آن آمده است: «رساله از تألیفات شیخنا الأعلم الأفضل شیخ علی قدس سره در ذکر علامات ظهور حضرت صاحب الزمان صلوات الله علیه». احتمالاً از شیخ علی کرکی (محقق ثانی) باشد.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۱۸۲/۳۵

آغاز: قال رحمة الله عليه رأيت رسالة معمولة لبيان علامات آخر الزمان و خروج مولانا و سيدنا حضرة محمد المهدي بن الحسن صلوات الله عليه ... مجملها انه رقی ذات يوم اميرالمؤمنين ... منبر الكوفة و قال بعد حمدالله ... ايها الناس سيظهر في آخر الزمان وقايح يشيب بها الشبان فقال جابر؛ **انجام**: ثم سكت عليه السلام ساعة طويلة و استغاث الناس بالبكاء فقال جابر بن عبدالله و ما بعد ذلك يا مولاي يا اميرالمؤمنين فقرأ عليه السلام هذه الآية ان الله عنده علم الساعة الآية.

نسخه اصل: فرهنگستان علوم آذربایجان باکو، ش 140 M (۸۲۰۱)؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: با تاریخ قرن ۱۱؛ اص (۹۶)

[عکسی ف: ۳ - ۴۱۹]

● **علامات ظهور / کلام و اعتقادات / فارسی**

'alāmāt-e zohūr

ناشناخته:

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۴۰۳/۲

چهل علامت را برای ظهور مهدی یاد می کند؛ خط: شکسته نستعلیق چلیپا، کا: جنونی، تا: ۱۵ ربیع الثانی ۱۱۰۰ ق؛ کاغذ: ترمه، گ ۳ (پ-۵)، اندازه: ۳/۱۲×۲۲/۸ اسم [ف: ۸ - ۳۳۵]

۲. مشهد؛ هیات؛ شماره نسخه: ۶۸۸/۱۵

آغاز: بسمله بدانکه حضرت صاحب الزمان صلوات الله عليه که امام دوازدهم است؛ **انجام**: که از شرح برون باشد تمت بعون الله خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج قهوه ای، گ ۶، ۱۶ سطر (۱۶×۶/۵)، اندازه: ۱۰×۲۱ اسم [ف: ۱ - ۵۱۱]

● **علامات ظهور و قیامت / کلام و اعتقادات / فارسی**

'alāmāt-e zohūr va qiyāmat

کاشانی، فتح الله بن شکرالله، - ۹۸۸ قمری

kāshāni, fath-ol-lāh ebn-e šokr-ol-lāh (- 1581)

در نشانه های ظهور حضرت حجة بن الحسن علیه السلام و مخصوصاً درباره دجال که قبل از حضرت مهدی ظاهر می شود، و همچنین علامات های قیامت چنان که در احادیث و روایت ها آمده است.

فرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۱۰۲

آغاز: بسمله، ستایش و سپاس خداوندی را سزاست که بواسطه؛
انجام: که حقیقه عداوت با ائمه اطهار علیهم السلام داده وضع الله
علی محمد و اله الاطهار الاحرار الابرار و السلام علی من اتبع
الهدی ...

خط: شکسته نستعلیق، کاتب = مؤلف، تا: ۱۲۸۶ق؛ مجدول؛
۶گ، ۱۲ سطر (۱۲/۵×۶)، اندازه: ۱۷×۱۱سم [ف: ۵-۱۱۵]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۶۷۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کاتب = مؤلف، تا: ۳ صفر ۱۳۰۴ق؛ ۱۰۵گ،
۱۲ سطر، اندازه: ۱۶×۱۱سم [ف: ۱۵۸-۳۳/۱]

۶. مشهد؛ میبدی؛ شماره نسخه: ۴۴۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ خوب، بی کاه، تا: قرن ۱۳، از عصر مؤلف؛ مجدول،
دارای سرلوح؛ در آغاز نشانی تقدیم از ملاصفر عطار به تاریخ ۲۴
ربیع الاول ۱۳۴۰؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۸۸گ، ۱۴ سطر، اندازه:
۱۷/۵×۱۴سم [ف: ۲-۱۲۰]

۷. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۵۹۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کاه: احمد بن اسماعیل حسینی تبریزی، تا: ذیحجه
۱۲۸۵ق؛ مجدول؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۶۴گ، ۱۵ سطر، اندازه:
۲۱×۱۲سم [ف: ۱۲۰-۳۳/۱]

۸. تهران؛ کاخ گلستان؛ شماره نسخه: ۶۲۲

آغاز: برابر

خط: نستعلیق خوش، کاه: عبدالرحیم بن مرحوم حاجی ملاکریم
ملاباشی تبریزی سراپی، تا: ۱۲۸۵ق؛ مجدول، مذهب، با سرلوح
مذهب مرصع ممتاز؛ کاغذ: دولت آبادی، جلد: مقوای مذهب،
۱۷۷ص، ۱۲ سطر، اندازه: ۲۰/۵×۱۲/۵سم [ف: ۱-۸۲۶]

۹. قم؛ دارالحدیث؛ شماره نسخه: ۸۹

آغاز: ستایش و سپاس مر خدای را سزاست که به واسطه ارسال
رسل و انزال کتب؛ انجام: برابر

خط: نسخ، کاه: حسین بن محمد تبریزی، تا: ۷ رجب ۱۲۸۵ق؛
۸۲گ (۸۲-پ)، ۱۴ سطر [ف: ۲۴۶-]

۱۰. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۲۰۱۰

خط: نسخ، کاه: احمد بن اسماعیل حسینی، تا: پایان ذیقعد
۱۲۹۵ق؛ مجدول؛ جلد: میشن، ۵۹گ، ۱۵ سطر، اندازه:
۲۰×۱۱/۹سم [ف: ۳-۵۶۱]

۱۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۷۲۳

بی کاه، بی تا [د.ث. مجلس]

● العلم المتخزون (منتخب) / کیمیا / عربی

al-'ilm-ul maxxūn (mn.)

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

قم؛ مرکز مطالعات؛ شماره نسخه: ۶۱۴/۲۴

خط: نستعلیق خوب، بی کاه، تا: ۲۶ محرم ۱۲۷۶ق، جا: کرمانشاه؛
اص (۱۱۹)، ۲۰ سطر، اندازه: ۲۲×۱۴سم [ف: ۱-۵۲۳]

به علم مساحت < مساحت

به علم مساحت < الايضاح عن اصول صناعة المساح (ترجمه)

● علم مساحت / هندسه / فارسی

'elm-e masāhat

طبسی، محمد

tabasī, mohammad

اهداء به: خواجه نظام الدین میریجان

رساله‌ای است در مساحت در سه «باب»: ۱. اشیایی که قابل
اشارت حسی است؛ ۲. بیان کیفیت مساحت سطوح؛ ۳. بیان
مساحت اجسام.

آغاز: بعد حمدالله تعالی ... تحریر می‌نماید قایل ضعیف محمد
الطبسی که مساحت فنی است شریف و نافع که محتاج است به
او هر عالمی و متعلمی

انجام: و مساحت هوا را از مساحت مجموع القا نمایند آنچه باقی
ماند مساحت مجسم مجوف است.

[دنا ۶۰۴/۷ (نسخه ۶)]

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۸۴۴۹/۳

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کاه: علی بن نعمت الله حسینی، تا: ۳ رمضان ۹۸۶ق؛
۹گ (۴۲-پ-۵۰)، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۴/۵×۸سم [ف: ۲۲-۴۰]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۷۲۹۲/۷

آغاز و انجام: برابر

بی کاه، تا: با تاریخ ۹۹۸ق؛ جلد: گالینگور، ۱۲ص (۱۹۴-۲۰۵)،
۲۱ سطر، اندازه: ۱۸×۹/۵سم [ف: ۴۷/۲-۱۲۵]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۷۲۲/۱

آغاز: برابر؛ انجام: مجموع سی هزار بود و الله اعلم بالصواب.

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: ۱۰۱۶ق؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: تیماج،
۲۶ص (۱-۲۶)، ۵ سطر (۱۷×۱۱)، اندازه: ۱۶×۹سم [ف: ۱۴-۳۶۶۶]

۴. شیراز؛ شاهچراغ؛ شماره نسخه: ۹۴

خط: نستعلیق، کاه: محمد باقر حسینی، تا: ۲۴ ذیقعد ۱۲۲۲ق؛
۱۰گ، اندازه: ۱۴×۹/۵سم [ف: ۳-۷۹]

۵. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۰۹۹/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کاه: محمد صادق بن حاجی حسینی کابلی، تا:
۱۲۲۲ق؛ با جدول‌های نجومی؛ جلد: میشن، ۹گ (۲۴-پ-۳۲)،

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰

'ilm-uş şan'at-il ilāhīyya

حرانی، سالم

harrānī, sālem

رساله‌ای است در علم کیمیا که به صورت سؤال و جواب با
عناوین «قالت - قال» تدوین شده است و در آن از ذو مقرطیس
و اسطانس نام می‌برد.

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۲۰۰۷/۶

آغاز: قال ابتدی بمعرفة هذه الصنعة معرفة العلم الاول منها السابق
الی الحکیم و الآخر هو الفعال و المسبوق
نسخه اصل: کتابخانه دانشگاه کراچی - پاکستان ۱۹۹۱؛ خط:
نسخ، کا: محمود حمدی، تا: ۱۳۴۲ق؛ ۱۹ص (۹۲-۱۱۰) [عکسی
ف: ۶-۱۶]

● علم الصنعة الالهية و الحکمة الفلسفية / کیمیا / عربی

'ilm-uş şan'at-il ilāhīyya wa-l hikmat-il falsafīyya

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

در بیان حجر معظم و تدبیر آن و آنچه مؤلف بدان رسیده است.
این کتاب به درخواست شخصی نگاشته شده و در آغاز ده شرط
برای کسی که در این علم وارد می‌شود ذکر شده است.

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۲۰۰۸/۱

آغاز: الحمد لله رب العالمین ... اما بعد فقد سالت ایها الاخ الفاضل
و الانسان الكامل احیاء الله و اهله بتقابل و جمع اشقات الفضل
بتمائل

نسخه اصل: کتابخانه دانشگاه کراچی - پاکستان ۱۹۹۵؛ خط:
نسخ، کا: محمود حمدی، تا: ۱۳۳۹ق؛ مصحح؛ ۳۸ص (۲-۳۹)
[عکسی ف: ۶-۱۹]

● علم ضمیر = علم دم = دم / علوم غریبه / فارسی

'elm-e zamīr = 'elm-e dam = dam

نویسنده می‌گوید در هندوستان کتب بسیار دیدم در هر علمی،
مثل علم دم و وهم و خیال و ریاضت و همه اینها را مشتق از
توجه علمای آنان به علم دم می‌دانم. لذا این علم را که روایت از
«کامناک دیو» است و او زنی است روحانی با عمر دراز در این
جا آوردم تا مردمان را مفید افتد. او ابتدا دم را تعریف می‌کند و
سپس برای آن که بغضی مثلاً واقع شود باید چه به دم کرد تا
عمل بغض بین دو کس واقع شود یا چه باید کرد تا فلان عملی
پیش‌بینی گردد. در پنج «فصل»: ۱. در عزیمت کارها؛ ۲. در
آنچه سؤال کنند؛ ۳. ضمیر گفتن؛ ۴. شناختن مرگ در دوستی؛
۵. معرفت دم.

آغاز: حمد و سپاس بی قیاس صانعی را که چندین هزار صنایع و

'ilm-uş şinā'a

مشهد؛ مدرسه باقریه؛ شماره نسخه: ۳۲۱/۴

بی‌کاء، بی‌تا [تراننا: س ۶ش ۴-۱۰۲]

● علم الصناعة الالهية (قصيدة فی) / شعر / عربی

'ilm-uş şinā'a-tul ilāhīyya (qaşīdat-un fi)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۹/۶-طباطبائی

آغاز: یا طالب الفضة البيضاء و الذهب xx وصلت و الله ان فکرت
فی ادبی؛ انجام؛ و هذه نعمة بالله جنت بها xx الیک یا طالباً للعلم
فاقترب
خط: نسخ، بی‌کاء، بی‌تا؛ کاغذ: شامی، جلد: مقو، ۲گ (۹۴-
۹۵)، اندازه: ۱۵×۲۰سم [ف: ۲۲-۱۰]

● علم الصناعة فی تدبیر الاشياء / صنعت / فارسی

'ilm-uş şinā'a fī tadbīr-il aşyā'

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۵۸/۱

آغاز: بعد بسمله. علم الصناعة فی تدبیر الاشياء الاول فی تدبیر
الملح بگیریند نمک طعام را و دوازده برابر آن آب پاک در آن
ریز و دردیگ کرده بجوشان؛ انجام: اول دو ربع زبل آتش دویم
سه ربع زبل آتش سیم تمام زبل بعد سرجمع آورده یکمن ازین
یکمن مس طرح کنند و یا به یکمن سرب که قمر گردد و السلام
بی‌کاء، بی‌تا؛ ۴۶۳ص (۱-۴۶۳)، ۱۲ سطر [سنا: ف: ۲-۲۶۵]

→ علم صناعة الموسيقى < الموسيقى

● علم الصنعة / کیمیا / عربی

'ilm-uş şan'a

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۱۸۹/۱۶

آغاز: فی علم الصنعة الكتب الثاني من ذخيرة الاسكندرية فی ذکر
اصول الصنعة و تدبیر الاکسیرات و العهدة علی مصنفه، اعلم ان
الذهب اشرف الاجساد الارضية لانه اطولها بقاء و لان الآلات؛
انجام؛ و قال: صدق و الله الذی لا اله الا هو مولای مما عمل احمد
بما فی هذا الكتاب ... فلم یزل عبدالله یعمل به ایام حیاته، تمت
بی‌کاء، بی‌تا؛ جلد: تیماج عنابی، ۵گ (۹۶-۱۰۰)، اندازه:
۱۵/۵×۲۱سم [ف: ۱۱-۴۷۲]

→ علم صنعت (رساله در) < کیمیا

● علم الصنعة الالهية / کیمیا / عربی

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

و السرور و السراء شادی ... الموثق ميثاق الحبل عهد و امان و الله اعلم» (انجام نسخه)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۷۰۹

نام نیمه دوم نسخه است چنانکه در دیباچه آمده آغاز نسخه پس از بسمله و حمدله ... باب فعل یفعل یفتح العین فی الماضي و ضمها فی الغابر من السالم ب الثقب سوراخ کردن الثقوب افروخته شدن آتش و مانند آن؛ خط: نسخ، کا: محمد بن علی بن ابی بکر بن عمر حافظ اناثلی، تا: ۱۷ جمادی الثاني ۸۰۵ق؛ آغاز نیمه یکم و آغاز نیمه دوم افتاده؛ مهر: محمد علی ابن محمد حسن الحسینی؛ کاغذ: سفید، جلد: تیماج مشکي، ۱۲۰گ، ۲۰ سطر (۸/۵×۴/۱)، اندازه: ۱۹×۱۳سم [ستا: ف: ۲-۳۵]

● خلاصه السامی فی الاسامی / لغت / عربی به فارسی

xulāṣat-us sāmī fi-l asāmī

وابسته به: السامی فی الاسامی = السعیدی؛ میدانی، احمد بن محمد (۵۱۸-)

رامسر؛ فرید تنکابنی، عبدالوهاب؛ شماره نسخه: ۵۸

انجام: و الملجأ جای پناگاه الموثق ميثاق الحبل عهد و امان و الله اعلم تمت خلاصه السامی فی الاسامی ...
کا: کمال بن عبدالعلی ورامینی، تا: ۶ محرم ۹۶۳ق؛ افتادگی: آغاز؛ کاغذ: ترمه، ۱۹ سطر (۱۴×۸/۳)، اندازه: ۱۸×۱۲/۵سم [نشریه: ۷-۷۹۰]

● خلاصه سر المکنون / کیمیا / عربی

xulāṣat-u sirr-il maknūn

وابسته به: السر المکنون؛ جابر بن حیان (۱۲۰-۱۹۸)
رساله حاضر گزیده‌ای از کتاب «سر المکنون» جابر بن حیان است که اصل کتاب از سه جزء زیر تشکیل یافته است: ۱. اصناف معادن و توضیح آنها بنابر رأی سقراط، فروریوس و دیگران؛ ۲. تقسیم ارواح از منظر، سقراط، الس، فروریوس و فیثاغورس؛ ۳. بیان نظریه بلیناس و سقراط در خصوص میزان الحروف.

[تاریخ التراث العربی، فواد سزگین، انتشارات ابن کتابخانه، قم، ۳۶۳/۴]

قم؛ موعشی؛ شماره نسخه: ۱۳۰۱۶/۹

آغاز: و أما الکبریت، فتنازعت الفلاسفة فيه كثير طويل إلا ان لكل ملة منهم قول يرجعون إليه و يرضون به فذلک ان طائفة سقراط و نالیس الأول و فروریوس؛ انجام: و ایاک و المخالفة فی عملک، یا أخی و حق لهذا الباب الأعظم، لأنه أجود و السلام، تم الجزء الثاني من کتاب سر المکنون.
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ اندکی از کتاب نهج النفوس جابر

ذی العظمة و الکبرياء و الهیة و الجبروت

از مجلس نهم شروع می‌شود و اوراقی از مجالس دیگر در لابلای نسخه موجود است که عنوان مجالس افتادگی دارد؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ افتادگی: آغاز و وسط و انجام؛ مجلدول مذهب مرصع؛ ۶۶گ، ۱۱ سطر، اندازه: ۱۹×۱۲سم [ف: ۳-۱۷۵۴]

۲. قم؛ مسجد اعظم؛ شماره نسخه: ۱۶۶۲

آغاز: احسب الاسباب از کتاب روضة الشهداء روح الله روح مؤلفه ابدا انتخاب کرد و بعضی آیات و ... دراو ایراد بود و بر ده باب و خاتمه ترتیب داد و ... باب اول در ابتلای بعضی انبیا؛ انجام: با سرهای دیگر شهدا گرفته به اتفاق جابر بن عبدالله انصاری ... با سی سوار بدرقه ایشان نموده متوجه کریلا شدند و در روز بیستم صفر ... شهداء دیگر با بدن اتصال دادند اللهم ارزقنی شفاعة
خط: نسخ، کا: تقی بن معصوم الحافظ، تا: ۵ ذیحجه ۱۰۶۳ق؛ افتادگی: آغاز؛ جلد: مقوا، ۱۳۴گ، ۱۷ سطر، اندازه: ۲۸×۱۸سم [ف: مخ: ۲-۴۰]

۳. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۶۵۷۶

آغاز: حوض کوثر بمن رسید تو خواهی بود؛ انجام: سر امام حسین (ع) را بیشتر بدست...
خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ افتادگی: آغاز و انجام [رایانه]

● خلاصه زیج ابن شاطر / میات / عربی

xolāsat-o zīj-e ibn-i šāṭr

ابن شاطر، علی بن ابراهیم، ۷۰۴؟ - ۷۷۷ قمری
ebn-e šāter, 'alī ebn-e ebrāhīm (1305 - 1376)

خلاصه‌ای است مختصر از زیج ابن شاطر در چند جدول با ذکر نام شهرها و اماکن.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۲۳۸/۳

آغاز: جدول اوج الشمس و الکواکب الخمسة رصد ابن الشاطر الدمشقی ...

خط: نسخ مایل به نستعلیق، کا: عمران بن حمد بن زیدان، تا: ۱۱۸۷ق؛ جلد: تیماج تریاکی، ۹۹ص (۸۶-۱۵۴)، ۲۵ سطر، اندازه: ۲۲×۱۶سم [ف: ۴۵-۱۰۴]

● خلاصه السامی فی الاسامی / لغت / عربی به فارسی

xulāṣat-us sāmī fi-l asāmī

وابسته به: السامی فی الاسامی = السعیدی؛ میدانی، احمد بن محمد (۵۱۸-)

آخرین نمونه نیمه یکم: و من المضاعف ب التحاب یکدیگر را دوست داشتن. التساب یکدیگر را دشنام دادن. پس از افعال که نیمه اول نسخه است: «الباب الاول فی الاسماء المطلقة علی الله تعالی و علی غیره» تا «باب العشرون فی ذکر الطیر» و «فصل فی الاصوات ... فصل یلیق الکتاب الزوج و الزوجه اسباب المسترة

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

۱. اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

خط: نسخ معرب، بی‌ک، تا: گویا از عصر ناظم؛ افتادگی: آغاز؛ توضیحات ناظم بین سطرها نوشته شده، اجازه وی در صفحه آخر با مهر، گویا در اواسط نسخه افتادگی داشته که در چند جا برگ‌های سفید گذاشته‌اند؛ جلد: تیماج مشکی، ۸۴ گ، ۷ سطر، اندازه: ۱۷/۵×۲۵ سم [ف: ۱۷ - ۲۷۹]

● الطاهرية = اجوبة مسائل ملا طاهر / کلام و اعتقادات /

عربی

aṭ-ṭāhiriyya = ajwibat-u masā'il-i mullā ṭāhir

احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'i, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

تاریخ تألیف: ۱۸ رجب ۱۲۳۶ ق

هجده پرسش و پاسخ است در مسایل گوناگون عرفانی - عقیدتی که در آن روزگار در میان بوده است. نمایه این هجده پرسش در «فهرست کتب مشایخ» (صص ۲۶۴-۲۶۶ ردیف ۱۰۹) آمده است. نخستین پرسش از «سهو نبی» در برخی از احادیث، دهم «یونس» و رویدادهایش، هیجدهم نماز شب در مفرده وتر می‌باشد.

آغاز: حمدله. صلاة. اما بعد، فيقول العبد المسكين ... الاحسائي، ان الفايخر و العلم الزاهر الآخوند الطاهر الملا محمد طاهر اصلح الله احواله ... قد ارسل الي محبة و داعية مسایل يريد جوابها ... قال سلمه الله ما المراد من سهو النبي (ص).

انجام: و لو تعمدت العكس صحت. الحمدله رب العالمين ... قد فرغ من تسويد هذه الاجوبة ليلة الثامنة عشر من شهر رجب المرجب سنة ست و ثلاثين بعد المائتين و الألف بقلم العبد ... الاحسائي المطرفي، حامداً مصلياً مسلماً مستغفراً.

چاپ: دارالسلطنه تبریز: دارالطباعة مشهدی حاجی آقا، ۱۲۷۳ ق، رحلی، (جوامع الکلم: ج ۱؛ قسم ۲؛ صص ۲۱۹-۲۲۷)
دنا ۲۷۸/۷؛ فهرست کتب ... احسائی، ص ۵۸-۵۹

۱. قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۲۲۰۶/۱۸

آغاز: برابر

نسخه اصل: کتابخانه مشایخ - کرمان الف ۷؛ کاتب = مؤلف، بی‌تا؛ ۳۹ ص (۲۸۶-۳۲۴) [عکسی ف: ۶-۲۶۳]

۲. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۲۱۱۶/۵-عکسی

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ تحریری، بی‌ک، تا: ۱۸ صفر ۱۲۵۷ ق؛ ۳۴ ص (۱۲۳-۱۵۶) [عکسی ف: ۱-۱۸۳]

۳. مراغه؛ عمومی؛ شماره نسخه: ۳۳/۹

آغاز: برابر

کامل؛ خط: نستعلیق، بی‌ک، بی‌تا؛ جلد: تیماج مذهب، ۱۳ گ، اندازه: ۲۱×۱۵ سم [ف: ۲۵۵ - ۲۵۵]

۴. قم؛ مرکز مطالعات؛ شماره نسخه: ۴۸۳/۲

با دشواری خوانده می‌شود: «تاریخ تولد شب عید ۷ ج ۲-۸۶۲ هـ ق موافق نisan رومی و یکم شهریور قدیم ۸۲۷ و ۱۱- اردیبهشت جلالی ۱۳۸۵؛ بی‌ک، بی‌تا؛ ۳۵۸ ص، قطع: رقمی [ف: ۱۹ - ۵۵۳]

● الطاهر / کیمیا / عربی

aṭ-ṭāhir

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۳۵

آغاز: کتاب الطاهر و هو الخامس و الثلثون و انا ذاکر فيه الشمس و عللها و ما فيه من التدابير بکلام استوفی فيه کل ما فيه؛ انجام: فهذا مما تقام به البرهان فی ذلک و سوف باتی من ذلک بما هو اقوی من هذا فی مواضع ان شاء الله.

خط: نسخ، بی‌ک، تا: صفر ۱۲۸۸ ق؛ ۳ گ (۸۸-۹۰ پ)، ۱۹ سطر (۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۲۲/۳×۱۳/۷ سم [ف: ۲/۲۹ - ۶۱۶]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۵۲

آغاز: خلاف ذکر ظهر ولكن فی مدة ابعده و فی تقطير اكثر فاعرف ذلک و تحفظ؛ انجام: فاعمل بما قد ذکرناه فی ذلک و لا يخالف ما قد ذکرنا لتصیب ما يجب بذلک ان شاء الله عزوجل. تم الكتاب الثالث و الخمسون من السبعين مقالة.

خط: نسخ، بی‌ک، تا: صفر ۱۲۸۸ ق؛ افتادگی: آغاز؛ ۱ ص (۱۲۸ پ)، ۱۹ سطر (۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۲۲/۳×۱۳/۷ سم [ف: ۲۹/۲ - ۶۱۸]

● الطاهرة فی القراءات العشر الباهرة / شعر، تجوید / عربی

aṭ-ṭāhira fī-l qirā'āt-il 'aṣar-il bāhira

حافظ اصفهانی، محمد طاهر بن عرب، ۷۸۶ - ۸۷۵ قمری

hāfez-e esfahānī, mohammad tāher ebn-e 'arab (1385 - 1471)

قصیده‌ای است در ۱۱۵۳ بیت در قرائت ده گانه معروف که به روش قصیده شاطیبه «حرز الامانی و جه التهانی» شاطبی، نظم شده با رموزی در انتهای اشعار. برای این که منظومه نیازی به شرحی جداگانه نداشته باشد، ناظم توضیحاتی کوتاه بین سطرها داده است. در پایان اجازه‌ای است از ناظم برای امام الدین محمد بن ناصر الدین عمر بن عثمان شیرازی زرقانی به تاریخ اوایل شعبان ۸۴۵ ق در اصفهان، پس از این که زرقانی متن و مقداری از حاشیه را در شیراز نزد ناظم خوانده است.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۶۷۲۴

آغاز: عدوتها تروی غلیلا و لفظها xx یحاکي صفا در عقداً مفصلاً؛ انجام: محمد المهدي و الال و صجبه xx صلاة بها نرجو الشفاعة يوم لا

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

۱. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۹۸۸/۱-عکسی
آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق پخته، بی کا، تا: شنبه ۸ رجب ۱۰۲۵ق؛ ۲۳ص (۲-)
[۲۴] (عکسی ف: ۱- ۲۵۵)
۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۷۲۸۱/۸
آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۱-۱۲، جا: حیدرآباد؛ ۲۴ص
(۲۰۹-۲۳۲)، ۱۸ سطر، اندازه: ۱۶/۵×۲۲سم [ف: ۱۱۶-۴۷/۲]
۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۳۳۸۶/۱۲
آغاز: برابر؛ انجام: و أرجو أن یرزقک الله تعالی و تقدس لانه
جواد کریم
خط: نستعلیق، کا: علی اکبر کرمانشاهی، تا: ۹ صفر ۱۲۶۸ق؛ جلد:
تیماج، ۹گ (۲۲۷-۲۳۵)، اندازه: ۱۷/۵×۲۲سم [ف: ۹-۱۶۹]
۴. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۰۸۸۴/۱۷
آغاز: بسمله، اما من خصه الله بشر من علمه و تفضل علیه بشر من
حکمة؛ انجام: برابر
خط: نستعلیق شکسته، کا: علی اکبر، تا: ۱۲۶۸ق؛ مدیل به
رساله ای در علم رمل از علی اکبر در ۴ صفحه می باشد [رایانه]
۵. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۲۰۶/۳
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی، جلد: میشن قهوه‌ای،
۱۲ص (۷۲-۸۳)، ۲۳ سطر، اندازه: ۱۸×۲۹سم [ف: ۹-۲۵۵]
۶. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۲۶۳۲/۳۵
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ ریز، کا: بهائی بن احمد عاملی کاظمی، تا: اواخر قرن
۱۲ یا اوایل قرن ۱۳؛ مصحح، رکابه دار؛ کاغذ: فرنگی، ۷گ (۶۴-
۷۰)، ۳۲ سطر، اندازه: ۱۷×۸سم [ف: ۳۲-۸۶]
۷. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۵۷۷/۱۱
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ ۱۸ص (۱-۱۸) [ف: ۳۶-۱۱۹]
۸. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۹۱/۱۲
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ جا: حیدرآباد؛ ۹گ (۶۶-۷۴) [ف: ۴-
۱۰۲۴]
۹. قم؛ گلپایگانی؛ شماره نسخه: ۳۹۰/۲-۳/۱۰
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ مصحح؛ جلد: تیماج زیتونی مذهب،
۵گ، ۲۷ سطر، اندازه: ۲۱×۳۰/۵سم [ف: ۵-۲۸۴۹]
۱۰. قم؛ گلپایگانی؛ شماره نسخه: ۶۶۹۴/۱۷-۳۴/۶۴
آغاز و انجام: برابر
خط: شکسته، نستعلیق، بی کا، بی تا؛ مصحح؛ جلد: تیماج قهوه‌ای
مذهب، ۶گ، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۴×۲۱سم [ف: ۵-۲۸۴۹]

خط: نستعلیق، بی کا، تا: یا تاریخ ۱۰۴۳ق [ف: ۷-۴۰۶]

● الطبیعة (من رسالة فی) / فلسفه / عربی
at-tabī'a (min r.-tin fi)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۴۶/۷-ف
نسخه اصل: راغب پاشا ش ۱۴۶۴؛ خط: نسخ، کا: صدقه بن
حسین، تا: ۵۲۵ق؛ ۱گ (۶۱)، ۲۵ سطر [فیلمها ف: ۱-۴۱۸]

● طبیعت آب احجار ارواح و اجساد / کیمیا / عربی
tabī'at-e āb-e ahjār arvāh va ajsād

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۷۴۰/۳۱
آغاز: بسمله، الحمد لله خالق الارض و السماء ... اعلم انا قد کنا
ذکرنا لك فی السبعین حرارة الشیوط و اخذ الحجر
بی کا، بی تا؛ کاغذ: فرنگی، جلد: میشن آلبویی، ۳۵گ (۲۸۳-
۳۱۷)، اندازه: ۱۷/۵×۲۲سم [ف: ۸-۴۹۰]

● الطبیعة الخامسة / کیمیا / عربی
at-tabī'a-tul xāmisa

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری
jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

یکی از رساله‌های «کتب الموازین» جابر بن حیان است. در آن
از طبیعت و میزان‌ها سخن به میان می‌آورد و گوهرهای ساده
مانند آسمان‌ها و ستارگان را طبیعت پنجم و گوهرهای آمیخته
از چهار عنصر را طبیعت سوم و گوهر گرما و سرما و خشکی و
تری را طبیعت دوم می‌نامد و اندکی از هندسه اقلیدس می‌آورد و
باز طبیعت پنجم را به فصل مانند می‌سازد و از جالیوس و کتاب
التقریر خود یاد می‌کند. آنگاه از اشتقاق و چند بحث لغوی
می‌آورد و پس از بحثی منطقی و کیمیایی به سید خود سوگند
می‌خورد و از مماثله و مقابله یاد می‌کند. (دانش پژوه)
سزگین (۲۵۶-۲۵۲/۴) این رساله را نوزدهمین رساله «کتب
الموازین» ذکر نموده است.

آغاز: کتاب الطبیعة الخامسة لابی موسی جابر ... بسمله رب اعن
بهدایک، الحمد لله و به نستعین و او من اتوکل علیه، و اشهد ان لا
اله الا الله وحده لا شریک له ... فینبغی ان تعلم انا قد ذکرنا فی
کتبنا هذه الموازین علی جمیع الاراء و لكل واحد من جمیع
الاشیاء و احداثا لا من القاعدة و لا من ... و قد سمینا
کتابنا هذا کتاب الطبیعة الخامسة ...

انجام: و قد اتینا علی جمیع ما فی هذا الباب، فلیکن الان آخر
هذا الکتاب. تم کتاب الطبیعة الخامسة بحمدالله تعالی، و منه و
صلواته علی خیر الناس.

[دنا ۳۳۲/۷ (نسخه ۸)؛ ریحانة الادب ۱۰۸/۵؛ تاریخ التراث العربی ۳۶۴/۴]

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰

aṭ-ṭarā'if

ابن طائف

ebn-e tāef

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۲۱۳۱/۱

خط: نسخ، بی کاه، تا: ذیقله ۱۲۹۱ق، جا: مشهد رضوی؛ از روی
نسخه دهم اول محرم ۱۱۰۱؛ ۲۰ سطر [ف: ۵-۴۲۹]

● طرائف الاعراب / نحو / عربی

ṭarā'if-ul a'rāb

کرمانی سیرجانی، محمد بن عبدالباقی، ق ۱۲ قمری
kermānī sīrjānī, mohammad ebn-e 'abd-ol-bāqī (- 18c)
وابسته به: مغنی اللیب عن کتب الاعراب؛ ابن هشام، عبدالله بن
یوسف (۷۰۸-۷۶۱ق)برگزیده از مغنی اللیب ابن هشام انصاری، در اصول قواعد
اعراب تراکیبها، مشتمل بر شش باب. مؤلف می گوید: این
کتاب را از «التجريد» که از «مغنی اللیب» انتخاب کرده بودم
برگزیدم.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۸۰۶/۳

آغاز: الحمد لله رب العالمین ... هذه فوائد شريفة و فرايد طريفة
محتوية على اصول قواعد اعراب التراكيب؛ انجام: و ان يترحم
على بعد الانتفاع بالاستغفار و طلب الرحمة من الله العزيز الغفار.
خط: نسخ مایل به نستعلیق، کاتب = مؤلف، بی تا؛ افتادگی: انجام؛
مصحح، محشی از مؤلف، با یادداشت «امانت ملا حسن
سیرجانی»؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۴۵گ (۵۰-۹۴پ)، ۱۶ سطر،
اندازه: ۱۴/۴×۶/۲ سم [ف: ۴۱-۲۲۳]

● طرايف الحبيب / منطق / عربی

tarāyif-ul ḥabīb

هرندی، عبدالعلی، ۱۲۲۲ - ۱۳۰۶ قمری
harandī, 'abd-ol-'alī (1807 - 1889)

قم؛ مدرسه رضویه؛ شماره نسخه: ۶۸

آغاز: بسمله. بعد الحمد لله و الصلاة على رسول الله ثم على آله
القباء الامناء. يقول المتمسك بلطف ربه الجلى ابن محمد
عبدالعلی هذه تعليقات عثرت بها القلم وزل لها القدم حين مباحثة
الحاشية المعروفة لتهذيب المنطق مع جم من الاحباب و جمع من
الاصحاب على ما يسعه المجال و يقبله هو، و اما ما يليق به الكتاب
فقد زير مفصلا ولكن لم يتد اوله هولاء الطلاب. و سماها بطرايف
الحبيب فى حاشية التهذيب. والمرجو من الاخوان ان يجزوني
بالدعاء فى صالح الازمان و بالله التوفيق. قوله: قلت الابتداء ... اعلم
ان الابتداء على ثلاثة اقسام

۱. تهران؛ سپسالار؛ شماره نسخه: ۵۴۲۸

خط: نستعلیق، کاه: علی انصاری، تا: ۱۱۵۰ق؛ افتادگی: آغاز؛
۳۶۲گ، ۱۷ سطر (۸×۱۴)، اندازه: ۲۱×۱۴ سم [ف: ۵-۱۹۰]

۱۰. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۰۷۴

آغاز: برابر ۱؛ انجام: برابر
خط: نسخ متوسط، بی کاه، تا: اوایل قرن ۱۳؛ جلد: تیماج سرخ،
۴۲۶ص، ۲۵ سطر، اندازه: ۲۱×۳۴/۵ سم [ف: ۶-۶۵]

● الطرائف / کیمیا / عربی

aṭ-ṭarā'if

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری
jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۴۶۷/۵۲

آغاز: بسمله. حمدله و صلواته على رسوله و صفیه محمد ... و
کتابنا هذا نذكر فيه امر الزبيق و الفضة و طرايف من اعماله؛ انجام:
و انما هو شبه به فاعرفه
مقاله شصت و نهم است؛ خط: نستعلیق چلیپا، بی کاه، تا: قرن ۱۱؛
۲گ (۷۷-۷۸)، اندازه: ۲۳/۲×۱۵/۶ سم [ف: ۶-۴۵۲]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۶۶

آغاز: الحمد لله رب العالمین ... و اصحابه الطاهرين. قد سبق لنا قبل
هذا الكتاب ثمانية و ستون كتاباً فى جميع الفنون و کتابنا هذا
التاسع و الستون نذكر فيه امر الزبيق و الفضة و طرايف من اعمالها؛
انجام: و على جميع الثلثين فانه من عجيب الابواب و هو صحيح
نام و هو غير باب موسى و انما هو شبه به فاعرفه ان شاء الله.
خط: نسخ، بی کاه، تا: صفر ۱۲۸۸ق؛ ۲گ (۱۵۰-۱۵۱پ)، ۱۹
سطر (۸/۵×۵۱۴)، اندازه: ۲۲/۳×۱۳/۷ سم [ف: ۲۹/۲-۶۲۰]

● الطرائف = القوائد العشرونيات / شعر / عربی

aṭ-ṭarā'if = al-qaṣā'd-ul 'iṣrūniyāt

طرائفی، عبدالکریم بن ضرغام، ۸۵۲ قمری
tarā'efī, 'abd-ol-karīm ebn-e zarqām (- 1449)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۴۸۷۶

آغاز: بسمله، قال الشيخ القاضي جمال الدين عبدالکریم بن
ضرغام الطرايفى رحمة الله عليه، الحمد لله الذى ميز الانسان بالنطق و
البيان؛ انجام: سامعاً لدعاءى.
خط: نسخ، کاه: احمد بن شيخ محمد، تا: ۱۱۴۹ق؛ از نسخه دو
برگ سقط شده، یکی تتمه ديباجه و آغاز قافیه الف و ديگر آخر
قافیه سين و اول شين؛ واقف: نایینی؛ جلد: چرمی مشکى، ۴۶گ،
۱۸ سطر (۲/۳×۱۲/۲)، اندازه: ۲۹×۱۸/۷ سم [ف: ۷-۶۴۶]

● الطرائف / - عربی

: فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

. سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۲۰۱۳ / ۱۳۹۱۰

● **خفی علائی (منتخب) / طب / فارسی**
xoffi-ye 'alā'i (mn.)

شیواز؛ علامه طباطبائی؛ شماره نسخه: ۱۱۵۵/۴
خط: نستعلیق، کا: عبدالحی بن تاج الدین بن محمد بن المنصور،
تا: ۵ جمادی الاول ۸۳۵ق؛ افتادگی: آغاز؛ ۶گ (۵۴-۵۹)، اندازه:
۱۲×۱۶سم [نسخه پژوهی: ۱-۳۲]

● **الخلاء / فلسفه / عربی**
al-xala'

فارابی، محمد بن محمد، ۲۶۰ - ۳۳۹ قمری
fārābī, mohammad ebn-e mohammad (875 - 951)
از این اثر فارابی در منابع قدیمی یاد شده است.
چاپ: متن عربی این کتاب را دکتر آیدین صایلی و نجاتی
لوغان در سال ۱۹۵۱م همراه با ترجمه ترکی و انگلیسی در
آنکارا چاپ کرده‌اند.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۸۰/۳-ف
نسخه اصل: اسماعیل صائب ش ۱۸۳ بی‌ک، بی تا [فیلمها ف: ۱-۴۵۰]

← **الخلاص < دستور اللغة**

● **الخلاص / کیمیا / عربی**
al-xalās

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری
jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۴۶۷/۲۷
آغاز: بسمله، حمدله و صلی الله علی محمد خاتم ... قد مضت لنا
کتب فی الاشیاء بعیده و کتابنا هذا نری فیہ کیف تحمیر الاشیاء
البیضاء؛ **انجام**: و الکبریت فهو علی عمل عطارذ سواء، و السلام
مقاله بیست و هفتم است؛ خط: نستعلیق چلیبا، بی‌ک، تا: قرن ۱۱؛
کاغذ: ترمه، جلد: میشن قرمز، ۲گ (۵۳-۵۴)، اندازه:
۱۵/۶×۲۳/۲سم [ف: ۶-۴۴۷]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۲۷
آغاز: الحمد لله رب العالمین و صلی ... و سیم. الحق ارشدنا الله و
ایاکم انه سمیع مجیب لذلك فضل الطبايع علی جميع الاشیاء التي
یورثو. و بعد ذلك فقد سبق لنا قبل کتابنا هذا ستة و عشرون کتاباً
عشرون منها فی الحیوان و ست فی الاشجار و هی النبات و هو
الجنس الثانی ... و انا اذکر فی کتابی هذا الطريق الی معرفة تحمیر
تلک الارواح التي بیضناها لانا محتاج الی ذلك فیما تقدم فی
الجنسین جميعاً؛ **انجام**: فاما ان اردت التوشاد و الکبریت فهو
علی عمل الزبیق فاعرف ذلك ان شاء الله عزوجل.

۱۲۸۳ق؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج تریاکی، ۱۵۴گ، ۱۷ سطر،
قطع: ربعی [آستانه قم: ۱۱۷]
۳۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۰۶۵/۱

آغاز: الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی نبيه محمد و
آله ...؛ **انجام**: در قضیت بمالد نفع عجیب بیند.
بخش اول تا پایان صحیفه ۵۷؛ خط: نسخ خوش، کا: محمد علی
بن محمد تقی، تا: ۱۲۹۵ق؛ کاغذ: فرنگی روسی، جلد: کاغذ
ابری سیاه و ارغوانی، ۱۲۶ص (۱-۱۲۶)، ۱۹ سطر، اندازه:
۱۷/۵×۲۲سم [ف: ۱۰-۵۸۲]

۳۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۲۲۹۷

آغاز: بسمله حمد له اما بعد این مختصری است؛ **انجام**: در ماء
العسل گذارند و بخلق او ریزند و هر دو شب یا هر سه شب.
خط: نسخ، کا: میرزا طاهر مشهدی، تا: ۲۵ ربیع الاول ۱۳۰۹ق، جا:
مشهد رضوی، به دستور محمد تقی میزا رکن الدوله حاکم
خراسان و سیستان به اهتمام آقامیرزا عبدالرحمن مدرس شیرازی
فرزند میرزا نصرالله؛ افتادگی: **انجام**؛ از روی نسخی چند استنساخ
شده؛ مجدول مذهب، با کمند به تحریر مشککی؛ واقف: سید جلال
الدین تهرانی، مرداد ۱۳۶۱؛ کاغذ: حنایی، جلد: تیماج زرشکی،
۱۶گ، ۳۱ سطر، اندازه: ۲/۲×۳۳/۱سم [ف: ۱۹-۱۸۰]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۸۶/۲۶-عکسی
اصل نسخه: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۱۰۹]

۳۳. تهران؛ مهدوی؛ شماره نسخه: ۲۸۲/۳۱

خط: نسخ، کا: محمد طاهر بن ولی محمد طیب مشهدی، تا:
۱۳۰۹ق؛ کاغذ: ترمه، ۲۹ص (۲۶۸-۲۹۶) [نشریه: ۲-۱۰۷]

۳۴. قم؛ فیضیه؛ شماره نسخه: ۹۷۶

بی‌ک، بی تا؛ ۱۱۱گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۴×۲۲سم [ف: ۲-۵۰]
۳۵. تهران؛ لغت نامه دهخدا؛ شماره نسخه: ۱۶/۳

بی‌ک، بی تا [نشریه: ۳-۱۷]

۳۶. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۸۳۹

آغاز: برابر؛ **انجام**: یکدرم ماهی زهره دو دانگ تربد در می و نیم
زنجبیل و زهره کرمانی و سقمونیا ...

خط: نستعلیق، بی‌ک، بی تا؛ یادداشتی است از عبدالرحمن؛ جلد:
مقروبی، ۷۹گ، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۴×۲۳سم [ف: ۵-۲۲۵]

۳۷. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۲۹۲/۳-ف

نسخه اصل: موزه بریتانیا Add. 32560 (ریو ۴۷۴)؛ خط: نستعلیق،
بی‌ک، بی تا؛ ۲۳ سطر [فیلمها ف: ۱-۵۹۱]

۳۸. تهران؛ نوربخش؛ شماره نسخه: ۴۹۲

آغاز: برابر؛ **انجام**: آزموده اند احشامی را پاک کند و الله اعلم.
تمت.

خط: نستعلیق، کا: کورس، تا: چهارشنبه ۱۷ ربیع الاول؛ کاغذ:
ایرانی، جلد: تیماج سرخ، ۲۲۰ص، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۲×۲۱سم

[ف: ۲-۱۶۸]

۱۳۰۵ق

عربی

al-xār-uṣ ṣīnī = k.-ul xār = xār-e sīnī

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

خار صینی مخلوطی است مرکب از روی و مس و آهن. اسمعیل مظهر صاحب الفکر العربی می گوید: «او یرجح انه ترکیب من الزنک و الحديد». علامه دوزی آن را اسم صرف زنک دانسته است. صاحب نزهت نامه می گوید: «اما تولد خارصینی چنان بود که بخار زیبقی و بخار کبریتی در غایة صفا بود و هر یک نضج تمام یابد و چون به هم بیامیزند بیشتر از آنچه با یکدیگر نضج شوند و مستحیل کردند برودت برو پیوندند و آن را بسته گرداند جوهر خارصینی گردد و فرق میان او و جوهر زر آن است که زر از بس آمیختن نضج کامل یافته است و خارصینی آن نضج نیافته است و از آن سبب به آتش بسوزد و رطوبت زنگار شود». در گوهر نامه سلطانی می نویسد: «در خارصینی خلاف است بعضی برانند و چنین روایت کرده اند که در حدود چین فلزی زرد رنگ غیر متطرق مشابه هفت جوش است که آن را خارصینی گویند.» (یوسف اعتصامی)

شرح کتابی است در کیمیا که قسمتی از متن را با عنوان «قال الاستاد رحمه الله» آورده و با عنوان «أقول فی شرح ذلك» به شرح آن پرداخته است و در پایان کتاب چنین آمده است: «قال الاستاد رحمه الله و قد تمنا هذا الكتاب و هو كتاب الخار آخر الكتب السبعة السبعة مما كنا اعتمادنا تریه فیما تقدم و فيه أصل خطیر من علم الطلسمات فاعرف قدره و تدبر ان الله بكل شیء علیم». در فهرست کتابخانه مدرسه صدر، کتاب به جابر بن حیان منسوب شده است.

آغاز: بسمله. الحمد لله کثیراً کما یجب الثناء. و صلی الله علی ... و قد تکملنا عن کل جسد من الاجساد الذاتیة فی کتاب له منفرد منسوب الیه ... و قصدنا فی ذلك تعریف العمل بالمیزان ... [دنا ۸۳۵/۴؛ الذریعه ۲۶۴/۱۷]

۱. بابل؛ خاتم الانبیاء؛ شماره نسخه: ۲۹۷/۱

آغاز: أسود یشوب سواد حمرة و هو جسد حار یابس و یعمل الاعمال الحارة و یوجد ذلك فیه و بیوسة عظیمة جداً مفرطة نام کتاب در این فهرست «کتاب الخار» آمده است؛ خط: نسخ و نستعلیق، کا: هدایت الله بن عبدالرحیم کشمیری، تا: شنبه ۲۸ صفر ۱۱۱۲ق؛ افتادگی: آغاز؛ مصحح؛ جلد: تیماج قهوه ای، ۷۰ص (۱-۷۰)، ۱۱ سطر، اندازه: ۱۴×۶اسم [ف: ۲۱۱]

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۱۷۹۰/۱

نسخه اصل: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۵-۲۵۸]

۲. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۲۱۷/۱۰

آغاز: برابر؛ انجام: من عمل الطلسمات. فاعرف قدره و تدبیره ... خط: نسخ پخته، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ ۶گگ (۱۰۱-۱۰۶-۱) [ف: ۱-۹۶]

در چهار «فصل»: فضایل پادشاهان، فضایل درویشان، محامد اخلاق و عوائد حکمت، لوازم صحبت و لوازم تربیت. همانند گلستان سعدی است و نظم و نثر آن همه از خود او است.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۹۷۷

آغاز: بمزید امعان و شرط تأتق نظری باید که حق سبحانه و تعالی بحسن صنع و یمن قدرت بساط افلاک بر آورد (دیباچه)؛ انجام: که برقتیم ما چه آن گفتیم. و الحمد لله اولاً و آخراً ... کتبه مصنفه ... علی اکبر الحسینی الفراهانی ... بیمنه ... فی آخر یوم جمادی الآخر سنة ۳۰۵ تمت بالخیر.

خط: نستعلیق، کتاب = مؤلف، بی تا؛ با خط خوردگی، مجدول؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج تریاکی، ۱۰۹گگ، ۱۲ سطر (۱۵×۹)، اندازه: ۲۲×۱۴/۵سم [ف: ۱۰-۱۸۸۳]

● خارستان سلیمانی / ادبیات / فارسی

xārestān-e soleymānī

بر گشاطی، سلیمان خان لله، ق ۱۴ قمری

bargšātī, soleymān xān-ol-lāh (- 20c)

تاریخ تألیف: ۱۳۲۷ق

کتابی است به نثر و نظم به روش هزل و شوخی، به پیروی از گلستان سعدی و در هشت «فصل»: ۱. شرح حال مؤلف (که تنها به ذکر نام خود اکتفا نموده است)؛ ۲. در شوخی های بحر طویل؛ ۳. پستی دنیا؛ ۴. مذمت آدم لجوج و لجباز؛ ۵. تکذیب زن بد نامهربان به شوهر؛ ۶. تعریف زن خوب و نجیب؛ ۷. حکایات متفرقه؛ ۸. تعریف جراح با وقوف. اینک نمونه ای از نثر آن: «همچه قلیانی در دست داشتم و تحمل ایام گذشته می کردم و بر عمر تلف شده می ادراریدم و سنگ نجس شده سراچه دل را به آب دیده می شستم و این چرند چا را می یافتم ... دشنه محمد رحیم رنگرز در نیام و زبان سلیمان خان در کام».

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۸۹۳۵

آغاز: بسمله، اما بر دوستان یکدیگر را ندیده و بر برادران یکدیگر را نشناخته و بر رفقای با هم نه نشسته سر بسته و پنهان باشد؛ انجام: می زنند از این سخن شورید را آخر سیاهان xx لطمه بر رویش برقی ست بر گلشن پیرو کی
خط: نستعلیق مغلوط، کتاب = مؤلف، تا: ۱۳۲۷ق؛ مجدول؛ واقف: علی اصغر حکمت، مهرماه ۱۳۴۰؛ کاغذ: نخودی، جلد: میشن زرشکی، ۴۹گگ، اندازه: ۲۱×۱۶سم [ف: ۱۷-۱۲۲]

به خارصینی < الخار الصینی

● الخار الصینی = کتاب الخار = خار صینی / کیمیا /

فرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

خط: نستعلیق، بی ک، بی تا؛ جلد: مقوا، ۸۲ گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵ سم [ف مخ]

س خالد و زهره < زهره و خالد

● الخالص / کیمیا / عربی

● خالصة الحقائق (منتخب) / - عربی
xālīṣat-ul ḥaqā'iq (mn.)
فارابی، محمود بن احمد، - ۶۰۷ قمری
fārābī, mahmūd ebn-e ahmad (- 1211)

al-xālīṣ

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

بخش بندی نشده، با سربندهای در خور. آغاز می شود با عبارتی که نشان می دهد که این گفتار به نقل از کتاب «الخالص» است، و در انجمله آن را گزیده از کتاب «الخالص» یاد کرده است. آغاز: بسمله قال جابر فی الكتاب الخالص المبارك ما صورته و اعلم یقیناً ان الماء الخالد حق و هو الزیبق لخلوده مع کل جسد و ثباته فیه حتی لا یخرج عنه، فان احسن تدبیره ... [الذریعة ۱۳۶/۷ «کتاب الخالص»؛ اعلام ۴۱۰/۱؛ جابر؛ سزگین ۳۰۶/۴؛ ربیعانه، ۱۰۸/۵]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۲۹/۴-ف
نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۷۹۵؛ خط: نسخ، بی ک، تا: ۸۵۵؛ ۲۱ گ (۸۴-۱۰۵)، ۱۴ سطر [فیلها ف: ۱-۴۱۲]

● خامس سعیدی / جفر / فارسی

xāmes-e sa'īdī
از قول ابوصالح سید محمد سعید صوفی، در یک «مقدمه» و پنج «فصل» و یک «خاتمه».

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۵۷۲/۹

آغاز: برابر؛ انجام: فافهم ما یرد علیک فانه یغنیک عن التعب و بالله التوفیق.

خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۲؛ جلد: تیماج قهوه ای، ۲ گ (۱۲۴-ر-۱۲۵)، ۱۸ سطر [ف: ۳۶-۱۰۹]

۲. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۷۸۶/۹-عکسی

آغاز: برابر؛ انجام: قد صب علیه الزيت و یؤخذ ما لم یتصلد. فافهم انشاء الله تعالی. هذا آخر المختار من کتاب الخالص و الحمد لله تعالی. تم.

خط: نسخ روشن، بی ک، تا: ۱۲۶۳ ق؛ ۱ ص (۱۳۲-۱۴۱) [عکسی ف: ۱-۱۵۹]

● خاندان امیر المومنین علی علیه السلام / فضایل و مناقب / عربی

xāndān-e amīr-al-mo'menīn 'alī 'alay-he-s-salām
این نسخه که دو رساله است و از طریق هاشم بن سلیمان بن عبدالجواد الحسینی البحرانی خلاصه شده در فضائل علی بن ابیطالب و خاندان رسالت آمده است؛ رساله اول: رساله ای است که از روی رساله به خط عبدالله بن حسن طبری اخذ و خلاصه شده و ابتدای بحثی در مباحث «خصومات» و سپس به مسائلی و فضائلی می پردازد که حکایت از فضائل خاندان علی می باشد. رساله دوم: رسالتی است خلاصه شده در ترجیح و فضل علی علیه السلام بر سایر صحابه.

● خالصه / طب / فارسی

xālese

طب فارسی است که انتخابی است از کتاب های طبی که آن را در اول کتاب «خالصه» نامیده و از معجون ها و مرکبات و خواص اشیاء که دانستن آنها ضروری است شروع کرده است. این کتاب ۲۴ «باب» می باشد و بعضی باب های مشتمل بر چند «فصل» می باشد.

قم؛ مسجد اعظم؛ شماره نسخه: ۱۹۶۳/۲

آغاز: حمدله ... اما بعد بدان ای طالب که این کتاب را خالصه نام نهاده اند و این کتاب انتخابی است که از هر جا چیزی انتخاب کرده اند و در اینجا نوشته اند ... به معاین و مرکبات و خواص اشیاء؛ انجام: فصل اندر خنازیر اما سی بود که آن را گوک گویند و از غذاهای غلیظ تولد کند ... جمله را کوفته و بیخته با لعاب تخم کتان و روغن گل بپزند تا سهرها شود و بردارند و بمالند نیک و به کار دارند.

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۲۰۳/۲
آغاز: قال الشيخ الفاضل الورع التقی علی بن عیسی رحمه الله تعالی؛ انجام: لدلالة الكتاب و السنه و هذا اخر رساله ابی عثمان عمر بن ... الجاحظ.
خط: نسخ، بی ک، تا: محتملاً قرن ۱۳؛ با سرلوح، مجدول؛ کاغذ: فرنگی، جلد: میشن عنابی، ۴ ص (۴۷۶-۴۸۰)، ۳۳ سطر

فرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲